

Romano džaniben

časopis romistických studií | 21. ročník | **2/2014**

Anina Ciuciu, Frédéric Veille
Je suis Tzigane et je le reste:
Des camps de réfugiés Roms jusqu'à la Sorbonne.
(Jsem Romka a jsem na to hrdá:
Z romských uprchlických táborů na Sorbonnu).

Kapitola II

První kilometry utekly rychle. Svítalo a venku jsme měli zcela neznámou krajinu. Všude kolem se rozprostíraly pole a lesy. Vzpomínám si, že jsem na obloze zahlédla obrovské ptáky. Nikdy předtím jsem takové neviděla. Mávali širokými křídly a zdálo se, že pomalu letí, a přitom nám zůstali dlouho nad hlavami. Vypadali působivě. Letěli i oni za lepším životem?

Pokračovali jsme po menších silnicích, hodiny ubíhaly a přestávky byly vždy velmi krátké. Pokaždé, když jsme zastavili, nás převaděč hnal zase rychle zpátky do auta.

První noc té dlouhé cesty jsme skoro nezamhouřili oko. Nemohli jsme usnout, v kufru to totiž bylo strašně nepohodlné, přestože nám maminka dala několik polštářů a přikrývek, abychom si je dali pod zadek. Když k tomu přičtete ještě málo místa a rozbité silnice, spali jsme, jen až když už nás únava úplně přemohla.

Čas od času převaděč prudce zastavil na nějaké otočce u silnice nebo u lesa. Chvilí čekal, jako by cíhal na něco, co si myslel, že vidí nebo slyší, a potom se zase rozjel.

Seděla jsem vzadu a lekla se pokaždé, když motor zpomalil. V takových chvílích v autě nikdo ani nedutal. Stavěli jsme vždy na odlehlých silnicích, abychom nebudili pozornost.

Od rodičů jsme věděli, jaká rizika každá zastávka přináší. Velká skupina Romů na kraji silnice poblíž dodávky nutně budí pozornost. Mohli nás kdykoli zatknout a poslat, odkud jsme přišli.

Náš průvodce proto jezdil jen po menších silnicích, a když to vypadalo, že se ztratil, rozložili naši chlapi mapu a pokoušeli se najít tu nejlepší trasu.

Když jsme se přiblížili k první hranici, hranici s Maďarskem, na všech, i na nás dětech, byla vidět nervozita.

První velkou překážku jsme nicméně úspěšně překonali. Brzy nato, na horských silničkách, se ale všechno zkomplikovalo. Převaděč už nechtěl zastavovat. Říkal, že je potřeba co nejrychleji dojet do Slovinska, potom mělo být vše snazší.

Skoro všem bylo špatně. V dodávce, v níž se v zatáčkách ve vedru mačkalo patnáct lidí, se mísil nechutný zápach benzínu, cigaret, zvratků, našeho pokecaného špinavého oblečení, které jsme si nemohli vyprat. Bylo to nesnesitelné.

A pak, když se s námi auto vyšplhalo na první horský masiv, začalo pršet. Silnice klouzala čím dál víc. Řidič byl asi příliš unavený, a jel moc rychle a dodávka najednou sjela ze silnice...

Ozvala se strašná rána, jako by se něco utrhl.

Křičeli jsme a auto se úplně zastavilo.

Maminka se na nás otočila, aby zkontrolovala, jestli je všechno v pořádku – a bylo.

Chlapi, kteří seděli vepředu, ale začali brzy panikařit a chtěli, abychom otevřeli kufr zevnitř. Nešlo to.

Strýc Gari si sedl obkročmo na sedadlo a pokusil se vykopnout zadní okno. Ani to se nepodařilo.

Dodávka uvízla, visela dvěma předními koly nad strží. Do propasti jsme nespadli jen díky tomu, že zadní část auta, v níž se mačkalo deset dětí, byla úplně přetížena...

Postupně se dozadu přesunuli všichni. Pomalu, aby nenarušili rovnováhu auta. Zdálo se nám to jako věčnost, a přitom to celé jistě nemohlo trvat déle než několik desítek vteřin.

Strýc Gari kopal do skla pořád silněji, dokud ho konečně nerozbil.

Zadním oknem jsme nakonec všichni vylezli na pevnou zem. Byli jsme naživu, dodávka se nezřítla, ale byla nepoužitelná.

Nechali jsme ji tam viset na okraji strže. Sebrali jsme svých pár zavazadel a v dešti pokračovali dál pěšky. Vzpomínám si, jak jsem celou tu nekonečnou dobu držela maminku za ruku. Taky si vzpomínám, že jsem měla strach. Strašný strach.

Po několika minutách nebo hodinách, na to už si nevzpomínám, jsme uviděli muže v uniformách, byli to vojáci nebo policajti. I oni si nás všimli, jak tam stojíme na kraji silnice... a zadrželi nás.

Naše cesta skončila.

Přesto přese všechno s námi zacházeli dobře. V kasárnách, kam nás umístili, jsme strávili více než jeden den. Dostali jsme tmavý chleba se škvarky a mohli jsme si odpočinout – na podlaze. Byla to kamenná podlaha, tvrdá a studená.

Viděla jsem, že rodiče i strýc se bojí. Dobře věděli, že zatčení na maďarské půdě znamenalo okamžité vyhoštění zpátky na rumunské hranice.

Zpátky do Rumunska, do země, kterou jsme několik dní předtím zcela ilegálně opustili.

Z Maďarska nás pochopitelně vyhostili a pod přísným dozorem nás dopravili až do Temešváru. Pro moji rodinu, která prožila v Rumunsku celou Ceaușescovu éru, to bylo symbolické. Právě tady proti němu vypuklo 16. prosince 1989 povstání. Temešvár byl (i se svou velkou romskou kolonií) první rumunské svobodné město.

Symbolika ale nebyla rodičům k ničemu. Jejich plán, jak celé rodině zajistit lepší život, ztroskotál, ale nechtěli se ho vzdát.

Protože otci i strýci zbyly ještě nějaké úspory, využili hned další příležitosti k odjezdu ze země. Celá rodina byla rozhodnutá, že se na Západ vydá znovu, stůj co stůj.

V provizorním táboře, kam nás úřady poslaly, se můj otec okamžitě znovu spojil s převaděči. Nebo to možná bylo naopak, kolem rodin jako byla ta naše, kroužila spousta chlapíků, kteří za úplatu nabízeli splnění snu, skvělý plán cesty do vytoužené destinace.

Z Temešváru jsme odjeli hned další den. A nemělo to být tak „pohodlné“ jako v dodávce. Čekala nás tentokrát cesta kamionem. Starým, širokým, uzavřeným kamionem, do jehož nákladního prostoru jsme nastoupili.

Bylo nás asi třicet, možná dokonce víc. Ve voze bez oken, bez možnosti vyhlédnout ven, a kde byly mým jediným komfortem nohy mojí maminky, na které jsem si mohla položit hlavu, když jsem se pokoušela usnout.

Zažívali jsme nepopsatelné peklo. Byli jsme zavřeni v pochmurném, nepohodlném, hlučném kamionu, v prostoru, kde o sebe skřípaly kusy rozpáleného plechu a kde se šířil zápach moči, potu a zvratků. Byl to zatuchlý, hrozný zápach strachu.

Nikdy jsem to nikomu nevyprávěla.

Nikdy jsme potom o téhle cestě nemluvili ani s rodiči. A přeci to nebyl jen zlý sen. Bylo to úplně reálné. Sama jsem to zažila, já, malá Anina. Přitom jsem už od malička netoužila po ničem jiném než po pořádné koupelně, od útlého dětství jsem o sebe pořád pečovala, starala se o to, jak vypadám.

Chci na tu cestu zapomenout, zapomenout na ty dlouhé hodiny strávené v kamionu bez jídla a pití.

Za tuhle pekelnou jízdu zaplatil můj otec dalších 3000 marek. Jen jedinkrát jsme se za celou tu dobu podívali na denní světlo, a to když kamion najednou zastavil.

Některé z nás to vymrštilo proti stěně. Lidi křičeli, plakali, vypukla panika.

Najednou se otevřely zadní dveře.

Vzpomínám si, jak mě strašně rozbolely oči.

Vzpomínám si, jak všichni zvedli ruce, aby si zastínili obličej, a pokoušeli se něco zahlédnout, zjistit, co se děje.

Taky si vzpomínám, jak mě omráčil závan čerstvého vzduchu. Postupně, jeden po druhém, jsme vyšli ven a najednou stáli všude kolem nás vojáci. Obklíčili nás.

Byli ozbrojení a něco na nás křičeli v jazyce, kterému nikdo z nás nerozuměl.

Za nimi stály obrněné vozy, o kus dál, po levé straně jen pole plné rozvalin. Všechny domy kolem, kam až jsme dohlédli, byly rozstřílené. A pokud ještě nějaké stály, měly stěny děravé od střel a granátů.

Další hrůza! Umírali jsme strachy. Báli jsme se vojáků, kteří nás obklíčili, o nichž jsme nevěděli, co po nás chtějí, báli jsme se, že jsme se ocitli uprostřed válečného konfliktu nebo že nás zase vrátí do Rumunska.

Nakonec nám jeden z vojáků vysvětlil, že projíždíme minovým polem. Že je příliš nebezpečné a vlastně nemožné pokračovat směrem, kterým jsme se vydali.

Doprovodili nás několik stovek metrů a ukázali řidiči kamionu, kudy má jet, aby nenajel na minu. My jsme šli pěšky, a tak jsme si alespoň trochu protáhli nohy a provětrali se.

Sice jsme si tak trochu odpočinuli, ale z vojáků jsme byli nervózní. Jistě nám vytáhli jeden trn z paty, ale klidně pak s námi mohli naložit stejně jako ti v Maďarsku. Nebylo pochyb, že nás zase pošlou, odkud jsme přijeli.

Ta podivná chvíle mezi minovým polem a hromadou trosek, kdy jsem si připadala jako v jiném světě, se mi zdála nekonečná.

Byli jsme sice venku z kamionu, mohli jsme konečně dýchat něco jiného než všudypřítomný puch, ale vzduch jako by se dal krájet. Tatínek se nás pokoušel rozveselit.

Nikdo na nás nemířil, ale zbraně byly nepříjemně blízko nás. Poprvé v životě jsem viděla takhle zblízka pušky a samopaly.

Poprvé v životě jsem viděla takovou zkázu. A to naše ulice Hanul Rosu rozhodně nevypadala jako Broadway. Tady to ale bylo děsné.

Nestál tu ani jeden dům. A hlavně tu nikdo nebyl, všichni to místo opustili, procházeli jsme kolem města duchů.

Tak jsem si říkala, že tu kdysi taky musely žít děti s rodiči, a možná stejně jako my toužili utéct za lepším.

Tatínkovi se podařilo dát do řeči s vojáky, kteří nás doprovázeli. Když se ho vojáci ptali, odkud jsme, neodpovídal.

Chtěl jenom zjistit, kam jsme se to po dlouhých dnech cesty v zavřeném kamionu dostali.

Jeden voják mu odpověděl. Ještě dnes mi to slovo zní v uších, jak ho vyslovil voják o mnoho let mladší než můj otec: KOSOVO.

Když si teď uvědomím, co všechno se v tu dobu v Kosovu dělo, říkám si, že jsme měli opravdu veliké štěstí. Přestože jsme to nečekali, nechali nás vojáci odjet, jakmile jsme se dostali mimo zaminovanou oblast. Znovu jsme nastoupili do kamionu a pokračovali v cestě, ve stále stejně strašlivých podmínkách.

Nejsem schopná říct, kudy jsme jeli, ani jak dlouho to trvalo.

Zato vím naprosto jistě, že čím víc času uběhlo, tím víc jsme cítili, že se blíží den D. Bylo to prosté: s dalšími najetými kilometry se silnice začaly zlepšovat a najednou byly bez děr a hrbolů.

Věděla jsem, že mne na konci té dlouhé cesty čekají pomeranče a mandarinky.

Blížili jsme se k cíli.

Než jsme se vydali na cestu, otec nám vysvětlil, že v Rumunsku už dál žít nemůžeme. Zdůrazňoval, že už od dětství snil, že se jednou vydá na Západ, přestože jeho rodnou zemi bude vždycky Rumunsko. Tady se narodil, tady vyrůstal, studoval tu i pracoval.

V téhle zemi se oženil, narodily se mu tady děti.

A v téhle zemi, která byla vůči Romům tak nevlídná, chtěl žít, ne jako Rom, ale jako běžný občan.

Jenomže události, ke kterým se přidaly hloupost a rasismus, ho přiměly změnit plány.

Během té dlouhé cesty jsme sice neměli moc času si povídat, ale občas za námi přišel, aby nás uklidnil, hlavně po tom prvním neúspěchu a nuceném návratu do Temešváru.

„Děti, uvidíte, že tam budeme mít vlastní dům. Najdu si práci, vy budete moct pořádně vystudovat, abyste mohly mít krásné zaměstnání,“ sliboval nám.

V přítomí kamionu nám těch několik milých a povzbudivých slov pomohlo zapomenout na zápch, který nás v té kobce tak soužil. Jeho slova nás zahřála u srdce, opět v nás vzbudila naději. Mým bratrancům, sestrám a všem dalším dětem, které s námi cestovaly, se při těch slovech vrátil na tvář úsměv.

Naše maminky dokonce začaly zvesela zpívat, aby to oslavily, aby daly najevo, že se blíží konec naší dlouhé cesty.

Těšili jsme se, až tam budeme. Museli jsme obětovat tolik věcí, abychom dorazili až sem. Už alespoň tři dny jsme nejedli. Ale v tom rámusu jsem ani neslyšela, jak mi kručí v břiše!

Po asi deseti dnech byla naše hlučná, strastiplná a bolestná cesta u konce, dorazili jsme na místo. Urazili jsme na ní takových 1500, 2000, 2500 kilometrů, soukali se po malých silničkách, vyhýbali se hraničním přechodům a strašně jsme riskovali.

Když utichl hluk motoru a otevřely se dveře kamionu, úsměv na rtech nám rychle ztuhnul.

Před námi se rozprostírala skládka posetá spoustou starých karavanů, řádně ohlodaných zubem času. Stály tam přímo uprostřed odpadků.

V dále stoupal k nebi černý dým, a halil do tmy horizont.

Ještě nás bolely oči z toho, jak dlouho jsme seděli v šeru, a to, co jsme viděli, mělo jen smutné ponuré barvy. A přitom jsem čekala, že uvidím samou modrou, zelenou a žlutou.

Mnoho dní jsem dýchala jen smrad, lehce tlumený šátkem, který jsem si uvázala přes obličej, ale ani teď se ke mně nedonesla vůně květin, pomerančů a slunce. Můj nos naopak dráždila nepříjemná směs zápachu odpadků a spáleného dřeva.

Byli jsme na místě a museli jsme vystoupit, na tenhle kus špinavé, prашné a nehostinné země. A já jsem celou dobu předtím doufala, že až vystoupím, uvidím alespoň kousek zeleně.

Ještě dnes mi zní v uších řidičova slova: „Vystupte si, jste v cíli. Tak dělejte, mám na práci i jiné věci!“

Právě jsme dorazili do Itálie, na předměstí Říma.

Přesně se to jmenovalo Casilino.

Casilino, špinavý slum, kde končila cesta Romů hledajících exil, kam převaděči bez skrupulí vykládali svoje oběti.

Kdyby mému otci při odjezdu z Rumunska někdo řekl, že naše cesta skončí právě tady, nikdy by nás nenechal nastoupit. V životě by nikomu nezaplatil takovou šílenou cenu, aby se ocitl právě tady.

Moji rodiče by nikdy neutratili veškeré svoje úspory a část jmění mých prarodičů, aby skončili v téhle bídě, daleko od vysněné Francie.

Řidič ale nechtěl o ničem ani slyšet. Dostal za úkol nás všechny vyložit tady, dělal to tak při každé cestě, a musel se co nejrychleji vrátit zpátky – naložit další zájemce o život na Západě.

Když jsem to příšerné místo spatřila, rozběčela jsem se. Nikdy jsem neviděla tolik bídy, takovou spoušť. Ani později jsem nezažila nic horšího.

Byla to obrovská skládka, všude se válely odpadky. A když říkám všude, myslím to vážně: pokrývaly zem, povalovaly se po střechách, vlály ve větru.

Mezi vraky aut, hromadami palet a odpadu všeho druhu pobíhaly slepice, kohouti, psi, krysy a děti.

Přijeli jsme do největšího a nejstaršího romského tábora v Evropě. Něco takového jsme nečekali. O ničem takovém jsme nesnili.

Žili tu Romové z Rumunska, Srbska a další, kteří utekli z Balkánu před válkou. Vypadalo to jako město nebo spíš velký slum, kde všichni žili v mizerných, nelidských podmínkách.

Bez jakéhokoli řádu tu vedle sebe stály staré zchátralé karavany, často jen tak, na holé zemi, a něco, co vzdáleně připomínalo domky, vyrobené z prken, kusů plastu a starých kartonů.

Stály tu také staré maringotky bez oken. Na střechách všech těch chatrčí ležely pneumatiky, aby je nerozfoukal vítr.

Na téměř každém karavanu nebo provizorním přístřešku bylo sprejem nebo barvou napsané číslo, to aby se lidé na téhle obrovské ploše, ležící necelých deset kilometrů od Vatikánu, alespoň trochu orientovali.

Když přšelo, bylo všude bláto.

Když bylo teplo a sucho, všechno zaplavil červenohnědý prach. A všude pobíhaly krysy a naháněly mi hrůzu.

S obrazem té bájně cizí země, který jsme si v našich pošetilých představách malovali, tohle nemělo nic společného. Měli jsme ho v hlavě před naším odjezdem z Rumunska, a teď se roztříštil na tisíc kousků. Představa o cizí pohostinné zemi s krásnou přírodou se nám rozplynula před očima.

Plakali jsme od prvního dne, od první chvíle, kdy jsme vystoupili na půdu tábora. Všichni jsme brečeli, chtěli jsme se otočit a vrátit zpátky. Říkali jsme si, že je tu ještě větší bída než v Rumunsku.

Potom přišel můj strýc Vasil. Konečně tu byl někdo, koho jsme znali. Trochu se nám ulevilo. Bydlel tu se svými dětmi už několik měsíců.

Taky odjel zkusit svoje štěstí. Taky naletěl převaděčům, kteří mu samozřejmě neřekli, že se i jeho sen roztrhne o zbytky karavanů na vrakovišti v Casilinu.

I on plakal, když dorazil na tohle rozlehlé místo jen místy ohrazené pletivem, na kterém visely igelitové tašky, kusy drátů, staré boty...

Během několika měsíců se Vasil změnil. Zdálo se mi, že zestárnul. Změnily se i jeho děti, moji bratřenci.

Přišlo mi, že nějak rychle dospěli. Že je tady život ani trochu nešetřil, že tu všechno bylo mnohem složitější než u nás, v Hanul Rosu.

Z francouzštiny přeložila Kateřina Turková